

Nr 8.

Av herr **Wangson, Otto**, och herr **Lindström**, om upphävande av 7 kap. 3 § strafflagen.

Vår svenska strafflag är av 1864 och kvarstår i sina huvuddrag orubbad; därmed är egentligen sagt allt vad som behöver sägas om det djupt otillfredsställande i denna ordning. Det ligger ett svalg emellan inte minst den skuld- och vedergällningsteori, varpå denna i vårt folks liv djupt ingripande lag vilar, och den moderna straffrättsliga åskådningen, som i brottet ser väsentligen en samhällsfara och i straffet ett medel — och allenast ett bland flera — till skydd mot denna fara. Behovet av en radikal strafflagsrevision, byggande på denna nya åskådning och infogande strafflagen i ett större kriminalpolitiskt system av skyddsåtgärder, har länge gjort sig gällande och blir starkare för varje dag. Det är gott och väl, att arbetet med denna revision pågår, och det är naturligt att det måste ta sin rundliga tid; man antecknar också med stor tillfredsställelse, att en och annan betydelsefull partiell reform under senare år genomförts, särskilt på det kriminalpolitiska området. Men det finns likväl anledning att säga ifrån, att tiden nu är mogen för djupare och mera vittgående tag och att uttrycka en förhoppning, att den trängande nödvändiga stora strafflagsrevisionen icke förskjutes till en alltför avlägsen och obestämd framtid.

Under inga förhållanden får heller väntan på denna revision föranleda till en negativism, som avvisar alla försök att på enstaka och särskilt mera fristående punkter bringa strafflagen i bättre överensstämmelse med en ny tids rättsuppfattning. När en lagbestämmelse icke längre har stöd i den allmänna rättsåskådningen utan tvärtom råkar i strid med denna, är det högt på tiden, att bestämmelsen revideras. Mycken och djupgående ohägn kan eljest kommas åstad.

Vad som närmast föranlett dessa allmänna reflexioner äro några domar, som fällts under den förlidna hösten och som plötsligt och oförmodat stämplat ett antal idoga och laglydiga medborgare som brottslingar.

Vid Fjäre häradsrätt i Halland dömdes den 17 sistlidne november 1936 elva personer jämlikt 7 kap. 3 § strafflagen för det de på söndag under huvudsakligen sistlidna maj månad idkat arbete, som kunnat tåla uppskov och ej skett till egen eller annans nödortf, till böter, fem kronor.

Den åberopade paragrafen lyder,

Idkar någon å sön- eller högtidsdag, emellan klockan sex om morgonen och klockan nio om aftonen, hantverk eller annat arbete, som uppskov tåla kan; straffes med böter, högst tjugo riksdaler, utan det sker till egen eller annans nödortf.

Karaktären av detta "brott", vilket i lagen rubriceras såsom "religionsbrott" och i 1734 års lag återfanns under rubriken "sabbatsbrott", har uppenbarligen från början varit av rent religiös beskaffenhet; sabbatsbudet, med anor från Gamla Testamentet, avsåg ju att av söndagen (lördagen) göra en helig vilodag, ägnad åt gudstjänst och andaktsövningar. Brytande härav gjordes, som sagt, till brott och är så fortfarande, även om föremålet för det samma väl numera närmast uppfattas såsom den religiösa känslan, vilken kräver iakttagande av söndagens helgd och kränkes genom störande härav.

Till den religiösa motiveringen för söndagsvila — eller oberoende härav — kommer i vår tid en social motivering, som redan i och för sig är bärande. I lagen om arbetarskydd finnes också följdriktigt intaget ett stadgande om regelbunden veckovila och utsagt att denna bör såvitt möjligt förläggas till söndag. Om önskvärdheten av att söndagsvilan göres till en allmän regel torde därför icke råda delade meningar. Såväl ur samhällets som ur de enskilda individernas synpunkt är upprätthållandet av en sådan regel att livligt anbefalla. Den kan dock rimligen icke få innebära ett tvång till fullständig sysslolöshet eller till deltagande i vissa rituella handlingar. Ur de enskilda individernas synpunkt betyder kravet på söndagsvila allenast friheten från det dagliga arbetstvånget och möjligheten till rekreation, som denna frihet erbjuder. För den religiöse blir den naturliga formen för detta återhämtande den andliga vederkvickelse, som gudstjänst och andaktsövningar avse att skänka. Den stora massan av vårt folk söker i våra dagar sin rekreation på andra håll. — Många, i likhet med Larsson, som tappade bort melodin (eller som kanske aldrig ägt den), bokstavligen eller bildligt, på sofflocket, med en tidning över huvudet, andra på restauranger och nöjesetablissemang, vid kortlekar eller flaskor.

En ständigt stigande skara, särskilt ungdomar, ha i stärkande friluftsliv och idrott funnit en källa till hälsa och vederkvickelse. Åter andra hämta rekreation ur läsning av profan eller religiös litteratur o. s. v.

De allra flesta, vare sig religiösa eller icke, torde under någon del av söndagen, åtminstone någon söndag under året, förrätta arbete av något slag, som strängt taget inte hör till nödtorftskategorin och som med litet bättre organisation och förutseende mycket väl kunde ha förlagts till annan fritid. De handla säkerligen i god tro och veta icke om att de inför lagen, vår gällande strafflag, alla äro brottslingar.

Det alldeles överväldigande flertalet av dem slipper också att släpas inför domstol och av denna få svart på vitt på att de råkat i konflikt med strafflagen. Allmänna åklagarna kunna icke rannsaka hjärtan och njurar; även där de kunde ha tillfälle att med egna ögon konstatera överträdelser av sabbatsbudet, föredra de tydligen att låtsas icke se. Och där ingen åklagare är, är ej heller någon domare. Överallt i våra städer och industriorter syssla stora skaror laglydiga och hyggliga medborgare under söndagarna vid vår- och

sommartid i stugutäppor och koloniträdgårdar med reparations- och jordbruksarbete eller vid våra kuster och vattendrag med skrapning, målning och övrigt iståndsättande av sina segel- eller motorbåtar. Det arbete, som här utföres inför myndigheternas ögon, har i årtionden fått opåtal, och därför ostraffat, fortgå.

Förutom koloniträdgårdsrörelsen, vars sociala gagn väl är ställt utom diskussion, har på senare år ett par nya former av egnahemsverksamhet, sommarstugu- och småstugurörelserna, vuxit fram och skapat ett växande antal lagbrytare. Medan semester för bara ett par årtionden sedan var ett inom industriarbetarklassen helt okänt begrepp, ett privilegium för de burgna i samhället, och en egen sommarvilla var en dröm även för de allra flesta inom medelklassen, ha vi nu lagstadgad, ehuru visserligen otillräcklig, arbetarsemester, och behovet att komma ut på landet, helst till skog och sjö eller havet, gör sig allmänt gällande inom alla samhällskategorier samt tillfredsställes också i stigande utsträckning. Där förut en kolonistuga med trädgårdstäppa inom stadens hank och stör eller i dess omedelbara närhet var den praktiskt taget enda möjliga lösningen av sommarvistelseproblemet, drömmer man numera om en egen liten sommarstuga på det riktiga landet, och inte så få lyckas även förverkliga denna dröm. Men för att det skall bli ekonomiskt möjligt, behöva de själva deltaga i både byggnads- och planeringsarbetet, och detta måste i sin tur ske på fritid, d. v. s. först och främst på söndagarna.

Den situation, som här i allmänna drag tecknats, förelåg just i de aktuella fall, som, efter vad redan sagts, närmast givit anledning till denna motion. Genom de vid Fjäre häradsrätt förliden höst tilltalades rättegångsombud, advokaten Gösta Arnvik i Göteborg ha vi satts i tillfälle att ta del av protokollen vid häradsrätten, och resumera därur följande av mera allmänt och principiellt intresse.

Att märka är därvid först, att åtalen ifråga föranletts av anmälan från kyrkorådet i församlingen och alltså icke tillkommit på allmänne åklagarens eget initiativ. Vidare framgår, att allmänne åklagaren icke anställt åtal mot alla, som vid anställda razzior beträtts med sin brottsliga verksamhet, utan synes ha låtit nåd gå före rätt i flera fall. Domfällande i mål av denna beskaffenhet är sålunda beroende av i första hand ett angiveri, som lyckligtvis torde vara tämligen sällsynt, och i andra hand en skälighetsprövning från allmänne åklagarens sida — d. v. s. objektivt sett beroende på slump och godtycke.

De tilltalade äro alla personer med begränsade ekonomiska resurser: plåtslagare, chokladarbetare, snickerielev, linjearbetare, metallarbetare, posttjänsteman, handelsbiträde, lagerbokhållare, mjölnare, målare, bokbindare, verktygsarbetare och pappersarbetare. De ha, efter ingången angivelse, påträffats under olika söndagar i maj månad 1936 med utförande av diverse arbeten i samband med uppförande av mindre sommarstugor åt sig själva — i några

fall ha de varit släkt eller vänner behjälpliga med dylika arbeten. Ofta ha arbetena ägt rum inomhus och haft en ganska ringa omfattning: ett par ha t. ex. enligt polisrapporten varit sysselsatta vid pass tre eller fyra timmar med inläggande av golv i stugan, som redan tidigare uppförts; en och annan med snickeriarbeten, som pågått några timmars tid, ehuru icke under pågående gudstjänst i församlingens kyrka; en tredje hade under cirka två timmars tid på eftermiddagen sysslat med att passa in en golvplanka inomhus o. s. v. Även utarbeten hade dock givetvis förekommit: ett par hade hållit på med målning av ett intill sommarstugan uppfört garage; en hade varit sysselsatt, sannolikt några timmars tid, med gjutning av en matkällare omedelbart intill stugan o. s. v.

Anledningen till arbetets utförande under sabbat uppgives tämligen enstämmigt ha varit, att vederbörande icke haft tid att sysselsätta sig därmed under sökendagarna, då de varit upptagna av sitt yrkesarbete och att de icke varit i stånd att för arbetets utförande avlöna särskilt anställda arbetare. Själva planläggningen av dessa arbeten har, såsom rättegångsbiträdet i en skrift till rätten utvecklar, alltifrån början varit grundad å tanken, att ägarna själva skulle utföra arbetena, vilket för övrigt i alla de åtalade fallen på grund av stuguägarnas blygsamma ekonomiska förhållanden helt enkelt varit en förutsättning för att de skulle kunna förskaffa sig stugorna. Ändamålet med dessas uppförande hade varit att ägarna efter deras färdigblivande där skulle erhålla lantlig vila och förströelse men också att genom praktiskt sysslande med trädgårdstäppa och jord och annat, som kunde vara förenat med ett eget hem å landet, erhålla en rekreerande avspänning från det dagliga yrkesarbetet — detta gällde både själva uppförandet av stugorna och sådana efterföljande kompletteringsarbeten, vilka ju för varje ägare av sommarstuga eller annat eget hem praktiskt taget aldrig avstanna. Den verksamhet, som de tilltalade efter vad förut sagts måst utföra å sin fritid — alltså även å söndagar — hade följaktligen för dem haft karaktären av förströelse och rekreation men däremot icke av arbete i egentlig mening.

Advokaten Arnvik framhåller också i sin inlaga, att det vore orimligt om rättstillämpningen av i dag genom att stämpla ifrågavarande "arbete" såsom otillåtet och belägga det med straff, skulle ställa sig i motsättning till en under senare år framvuxen mäktig social rörelse, den förut omnämnda småstuguverksamheten, som ju avser att för personer med ringa eller intet kapital möjliggöra byggande av egna hem, ett bostadsbyggande, som enligt sin egen planläggning måste äga rum just å sön- och helgdagar. Till styrkande av detta påstående återopas ett av chefen för Göteborgs drätselkammars småstugubyrå, civilingenjören Eric Eriesson, avgivet yttrande, vilket innefattar en redogörelse för berörda verksamhet och de principer, varå den bygger. Av detta yttrande, som här i avskrift bilägges, inhämtas dels att verksamheten ifråga, som synes ha påbörjats i Stockholm år 1927 och sedan fått efterföljd

i en rad andra städer (i Göteborg sedan 1934) fått stor omfattning — i Stockholm torde sålunda omkring 2,400 och i Göteborg omkring 480 dylika småstugor ha uppförts — och dels att inom verksamheten "söndagsarbete i stor utsträckning förekommer och att detta förhållande måste betraktas såsom väl känt av myndigheter och allmänhet" — i planen för verksamheten ingår ju, att de blivande småstuguägarna skola få fullgöra den erforderliga insatsen genom eget arbete vid stugans uppförande. Och "då ett av villkoren för att få bygga en småstuga var att vederbörande hade avlönad anställning, måste arbetsinsatsen fullgöras under fritid. Byggnadsverksamheten kom sålunda att i stor utsträckning bedrivas dels på vardagskvällar och dels även på söndagar." — Såväl i Stockholm som Göteborg torde de kommunala myndigheterna, åtminstone under vissa tider, t. o. m. ha sökt underlätta detta söndagsarbete genom att hålla av staden upprättade förråd öppna för utlämning av material till byggarna även å söndagar.

Man förstår väl, att denna redogörelse kunnat ge de tilltalades rättgångsombud anledning att framställa den frågan, huruvida man kunde förutsätta, att antingen denna över hela landet spridda rörelse blivit av myndigheterna med öppna ögon organiserad och ledd i uppenbar strid med gällande strafflag eller att dess rättsstridighet förbisetts av det allmännas egna organ under tio års tid — eller slutligen att en framvuxen ny sedvanerätt satt den åberopade strafflagsbestämmelsen ur kraft i vad den avsåge sådant arbete, som det i målen ifrågakomma.

De fällande domarna vid Fjäre häradsrätt utesluta den sista hypotesen. Vid sådant förhållande återstår intet annat än att genom en lagändring åvaga-bringa en bättre överensstämmelse mellan i samhället nu härskande rättsuppfattning på detta område och den gällande strafflagen.

Då vi i konsekvens härmed komma att framställa yrkande om att 3 § i 7 kap. strafflagen upphäves, finna vi emellertid synnerligen angeläget att till förebyggande av onödiga missförstånd ytterligare understryka, att därmed ingalunda åsyftas att utsudda söndagens karaktär av vilodag. Personligen skulle vi tvärtom önska få denna karaktär skärpt; söndagsvilan är inte bara för stora kretsar ett religiöst krav, som så långt som möjligt bör respekteras, utan motsvarar över huvud ett starkt socialt behov, som icke kan ostraffat negligeras. Emellertid skänker ett strafflagsbud av det innehåll, som nuvarande 7:3 strafflagen har, icke någon bärande garanti för söndagsvilan ur vare sig religiös eller allmänt social synpunkt. Allraminst kan det för den religiösa känslan vara en tillfredsställande ordning, att ärligt och stärkande arbete på att iordningställa ett eget hem — ett arbete som ju inte minst på grund av sitt syfte är av rent upplyftande beskaffenhet — bestraffas såsom "religionsbrott", medan exempelvis restaurang- och nöjesindustrierna få arbeta för fullt och de enskilda individerna veterligen tämligen allmänt hänge sig åt sysselsättningar, som i vart fall inte ha något högre etiskt värde än det

straffbara rekreatjonsarbetet. Tillräckligt skäl för upphävande av det berörda strafflagsstadgandet är för övrigt ur lagstiftarens synpunkt, att det allmänligen överträdes utan att som regel något ingripande från åklagarmyndigheternas sida äger rum. Huruvida sådant ingripande skall ske synes vara helt beroende på formlig angivelse, d. v. s. rena godtycket. Av 10,000 lagbrytare torde icke 10 sakföras och dömas. Men en lag, vars tillämpning är beroende på godtycke och tillfälligheter, är ingenting annat än en olag.

Under hänvisning till vad ovan anförts få vi hemställa,

att riksdagen för sin del ville besluta, att 3 § i 7 kapitlet strafflagen skall upphöra att gälla.

Stockholm den 16 januari 1937.

Otto R. Wangson.

Rickard Lindström.

Avskrift.

På Eder begäran får jag härmed lämna följande uppgifter angående den småstuguverksamhet, som bedrivs bl. a. även av Göteborgs stad.

År 1927 påbörjades i Stockholm det första småstugubygget. Staden lämnade därvid i viss utsträckning sin medverkan, bl. a. genom upprättandet av ritningar och organisation, inköpet av material, finansiering under och efter byggnadstiden etc. Avsikten med verksamheten var att lämna familjer med låga inkomster och utan nämnvärt eget kapital möjlighet att förskaffa sig en rymlig, sund och billig bostad genom uppförandet av ett eget hem, en s. k. småstuga.

Eftersom man visste att de, som ville bygga, saknade större kapital, måste man på annat sätt möjliggöra för dem att fullgöra den erforderliga insatsen, d. v. s. skillnaden mellan byggnadskostnaden och de lån, de kunde få sedan stugorna blivit färdiga. För den skull organiserades verksamheten så att de blivande småstuguägarna kunde genom eget arbete vid stugans uppförande prestera den nödvändiga insatsen.

Då ett av villkoren för att få bygga en småstuga var att vederbörande hade avlönad anställning, måste arbetsinsatsen fullgöras under fritid. Byggnadsverksamheten kom sålunda att i stor utsträckning bedrivas dels på vardagskvällar och dels även på söndagar; därför var t. ex. ett av staden upprättat förråd även öppet för utlämning av material å söndagarna.

Att sålunda småstugubyggarna utförde byggnadsarbeten å söndagarna var fullt känt av myndigheterna och av allmänheten. För övrigt arbetade även de s. k. trämontörerna, d. v. s. fackkunniga, organiserade träarbetare i viss utsträckning å söndagarna. Detta arbete måste anses ingå i trämontörernas normala yrkesutövning, och för deras söndagsarbete utgick, i huvudsaklig överensstämmelse med gällande kollektivavtal, en förhöjd timpenning. Trämontörernas arbete under vardagarna inskränktes, då så erfordrades, så att

arbetstiden per vecka i regel icke överskred 48 timmar per man. Dessa trämontörer, som anställdes och avlönades av staden, ställdes till byggarnas förfogande för att leda och deltaga i arbetet med själva byggnadsstommens uppförande.

Att arbetena skulle komma att bedrivas på ungefär motsvarande sätt här i Göteborg förutsågs då småstuguverksamheten igångsattes år 1934. Sålunda utsäger den s. k. "småstuguberedningen" bl. a. i sitt utlåtande (se Göteborgs Stadsfullmäktiges Handlingar 1933, nr 161, sid. 59) :

"Vid bedömandet av personalens löner m. m. böra följande synpunkter beaktas.

Byggnadsarbetena bedrivs i stor omfattning av byggarna på deras fritid, d. v. s. på kvällar och söndagar, varför byråns personal så gott som ständigt måste stå till förfogande såväl vardagar som helgdagar. Vidare — — — —." I anslutning härtill har också i Göteborg det av staden upprättade förrådet varit öppet för materialutlämning även å söndagar.

Den på detta sätt bedrivna småstuguverksamheten har fått stor omfattning. Sålunda torde innevarande år omkring 2,400 dylika småstugor vara uppförda i Stockholm. I Göteborg äro med stadens stöd uppförda c:a 480 st. småstugor, och i ett antal mindre städer, såsom Halmstad, Kungsbacka, Borås, Falköping, Lidköping, Örebro m. fl. torde ytterligare tillsammans minst ett 100-tal småstugor vara uppförda. I samtliga dessa stugor torde byggnadsarbetet i större eller mindre utsträckning hava bedrivits även på söndagarna.

Av vad jag ovan anført framgår sålunda att inom småstuguverksamheten söndagsarbete i stor utsträckning förekommer och att detta förhållande måste betraktas såsom väl känt av myndigheter och allmänhet.

Göteborg den 19 oktober 1936.

Eric Ericsson.

Civilingenjör.

Chef för Göteborgs drätselkammars, å första avdelningen, småstugebyrå.
